SAYI: 359 • YIL: 31 • MAYIS 2024 • AYLIK BİLİM, KÜLTÜR ve POLİTİKA DERGİSİ • 120 TL. KKTC 140 TL.

BİLİM ve ÜTOPYA

İŞBİRLİĞİNİN VE TASARIMIN MATEMATİKSEL MODELLERİ:

OYUN TEORİSİ

◆ Prof. Dr. Semih Koray
◆ Dr. Ayşe Mutlu Derya
◆ Dr. Kerim Keskin

Politik ekonomi perspektifinden Pink Floyd'un Animals albümü
Prof. Dr. Alkan Soyak ◆

Yazıdan önce tarih yazan imgeler
Doç. Dr. Ferda Barut Kemirtlek ◆

Tarih içinde Türklerin kültür sanat yürüyüşü ve Türk modernleşmesi - 1
Ekrem Ataer ◆

Türk tıbbının yüzyılı
Prof. Dr. Fehmi Katırcıoğlu ◆

Sömürgeci Robinson'dan araftaki Robinson'a
◆ Ece Ataer

Modernizm nedir, ne değildir
◆ Alp Hamuroğlu

Düşünme hastalığı ya da hayal kurmaya mantıksal bir bakış
◆ Gülüş Türkmen

Satranç tarihine bir Ediz Gürel geçti
◆ Hasret Aykut

Bu sayıda

Çiviyazısı
Bilim dünyasına görev çağrısı
Cemil Gözel 3

Dosya
Kendiliğindenlik - tasarım ekseninde Oyunlar Kuramı
Prof. Dr. Semih Koray 5

Dosya
Kooperatif oyunlar: İşbirliğinin matematiksel analizi
Dr. Ayşe Mutlu Derya 12

Dosya
İşbirliksiz oyunlar üzerine: Yarışma, ihale ve pazarlık oyunlarındaki sonuçlar ve deneysel gözlemler
Dr. Kerim Keskin 55

Politik ekonomi perspektifinden Pink Floyd'un Animals albümü
Prof. Dr. Alkan Soyak 25

H'ece
Sömürgeci Robinson'dan araftaki Robinson'a
Ece Ataer 34

Sanat Atlası
Yazıdan önce tarih yazan imgeler
Doç. Dr. Ferda Barut Kemirtlek 42

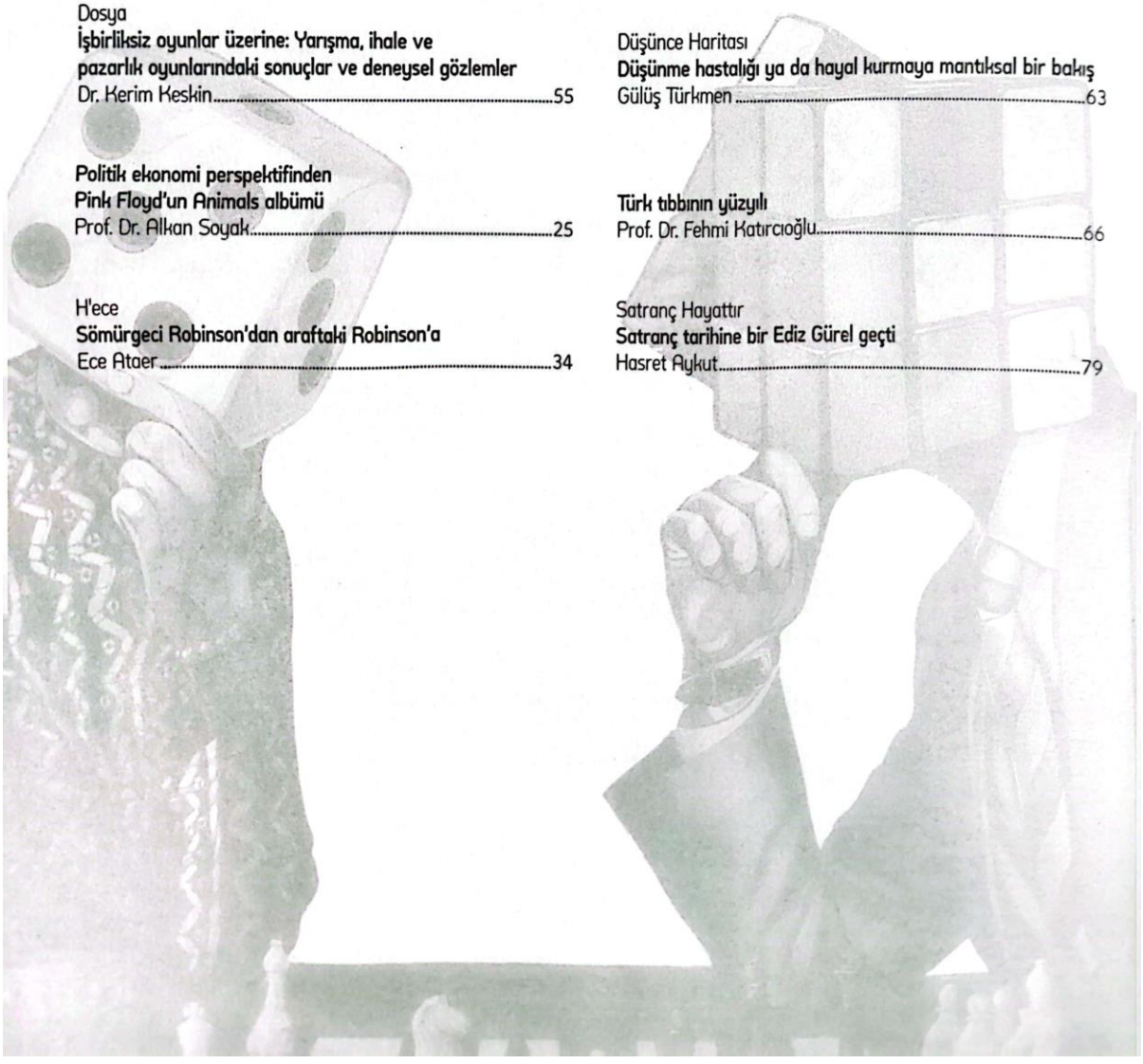
Modernizm nedir, ne değildir
Alp Hamuroğlu 44

Kapriçyo
Tarih içinde Türklerin kültür sanat yürüyüşü ve Türk modernleşmesi - 1
Ekrem Ataer 55

Düşünce Haritası
Düşünme hastalığı ya da hayal kurmaya mantıksal bir bakış
Gülüş Türkmen 63

Türk tıbbının yüzyılı
Prof. Dr. Fehmi Katırcıoğlu 66

Satranç Hayattır
Satranç tarihine bir Ediz Gürel geçti
Hasret Aykut 79

Politik ekonomi perspektifinden Pink Floyd'un Animals albümü*

Prof. Dr. Alkan Soyak**

Albüm boyunca toplumsal sınıfların yozlaşmış güç ilişkilerine değinilse de son şarkıda Roger Waters ikinci tür köpeğin ağzından kapitalist toplumun dayattığı koşulların çok da değiştirilmesinin mümkün olmadığına; insanların yalnız hissetmeme adına karşılıklı anlayış içinde yaşamaya çalışmalarının yegâne çözüm olduğuna vurgu yapmaktadır. Toplumdan kendini izole etmiş insanlık dışı domuz ve köpeklerin aksine insanların geri kalanının uçan domuzlardan korunmak için bir barınak yapabileceğine ve böylece ilk şarkıda bahsedilen sıkıntı ve acıdan kurtulabileceklerine dikkat çekilmektedir.

Kaynak: Chris Walter

Kardeşim Alp Soyak'ın anısına...

Giriş

Bu makalenin amacı Pink Floyd'un *Animals (1977)* albümünün politik ekonomi açısından içeriğini analiz etmek ve vermeye çalıştığı mesajları anlamaktır. Bu analiz yapılırken; çalışmanın ana eksenini *albümdeki şarkılar* belirleyecek, *grubun kendi kişisel gelişim tarihi, albümün yayınlandığı yıllarda İngiltere'de yaşanan sosyoekonomik ve politik gelişmeler* ile albüme esin kaynağı olan *George Orwell'in Hayvan Çiftliği* yapıtı ise sacayağını oluşturacaktır. Politik ekonomiyi en genel anlamıyla iktisat, siyaset ve sosyoloji gibi bilimlerden türetilen araç ve yöntemler aracılığıyla birey, toplum, piyasa ve devlet arasındaki ilişkileri ele alan bir toplumsal bilim disiplini olarak tanımladığımızda, bu yaklaşımın albümün vermeye çalıştığı mesajları betimlemede önemli bir altyapı oluşturacağı söylenebilir.

1. Pink Floyd'un kısa tarihsel gelişimi

> "Altmışlı yılların başı. Her şey havada, özellikle aşk, uyuşturucu ve seks. Cambridge'den akademik geçmişe sahip bir grup yetenekli genç (Syd Barrett, Roger Waters ve David Gilmour), hepsi hevesli gitaristler ve Londra'ya taşınan pek çok kişi arasında bu yeni dünyayı daha fazla keşfetmeye ve kendilerini orada ifade etmeye arzulular."

Grubun kendi resmî web sitesinin biyografi bölümünün ilk satırları, doğuşun ruhunu yansıtır niteliktedir:

"Altmışlı yılların başı. Her şey havada, özellikle aşk, uyuşturucu ve seks. Cambridge'den akademik geçmişe sahip bir grup yetenekli genç (Syd Barrett, Roger Waters ve David Gilmour), hepsi hevesli gitaristler ve Londra'ya taşınan pek çok kişi arasında bu yeni dünyayı daha fazla keşfetmeye ve kendilerini orada ifade etmeye arzulular. Bu gençler çoğunlukla sanat, mimarlık, müzik öğrenimi gibi akademik eğitim alan ve büyük şehirden gelen benzer düşüncelere sahip kişilerle kaynaşıyorlar. 1965'te Syd Barrett ve Roger Waters deneysel bir perküsyoncu ve olağanüstü yetenekli bir klavyeciyle tanışıyor: Bunlar sırasıyla Nick Mason ve Rick Wright" (www.pinkfloyd.com).

*) Animals albümünde yer alan ve makale ana metninde kullanılan şarkıların Türkçe sözleri, orijinal anlamını en iyi yansıttığına inanılan https://pinkfloydturk.net sitesinden bazı küçük değişikliklerle alınmış ve site kaynak gösterilmiştir. Albümün şarkı sözleriyle eş zamanlı dinlenerek bu yazının okunması salık verilir.

**) Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, İktisat Fakültesi, asoyak@marmara.edu.tr

Pink Floyd'un yükselişi ve Syd Barrett'in düşüşü

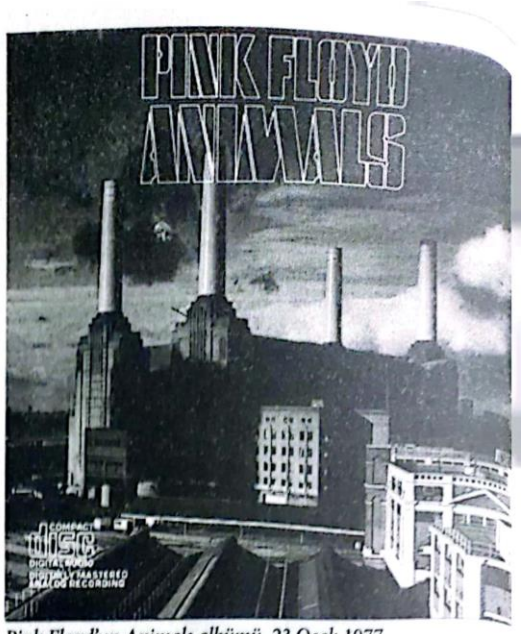
Nick Mason'un "*Inside Out: A Personal History of Pink Floyd*" adlı kitabında ayrıntılarıyla anlatıldığı gibi grup, Londra'daki Countdown Club'da yerleşik olarak sahne alan bir gruptu ve Marquee Club gibi diğer çeşitli mekânlarda performans sergiliyordu. İlk önce Peter Jenner ve Andrew King tarafından fark edilen grup, onların yönetimi altında Londra'nın yeraltı müzik sahnesinde ilgi çekmeye başladı.

> Nima Aminian bu öfkenin en önemli sebebini İngiltere'nin 1970'lerin sonlarında gelişen sosyoekonomik ve politik sorunlarıyla ilişkilendirmekte ve Pink Floyd'un son derece alaycı 10. stüdyo albümü Animals'ın ortaya çıkmasının dinamiklerini bu sosyoekonomik koşullarda aramaktadır

Bu süre zarfında grup, R&B coverları ve blues standartlarından Syd Barrett'in kaleme aldığı orijinal çalışmalara doğru bir sapma yaşayarak; dönemin saykodelik akımını müzikleriyle birleştiren ışıklandırma ve doğaçlama sesleri denemeye başladı. 1967'nin başlarında EMI şirketiyle anlaşan grup kısa bir süre sonra beğenilen ilk albümleri olan "*The Piper at the Gates of Dawn*"ı yayınladı. Böylelikle grup daha geniş kitlelere ulaşmaya başlasa da Syd Barrett'in ruhsal sorunları ve aşırı saykodelik ilaç kullanımının yarattığı kötüleşmenin olumsuz etkileri açığa çıkmıştı. Turnelere başlayan grubun önünde sıkıntı yaratmaya başlayan Barrett'in durumu, bir anlamda gruba beşinci üyenin yani gitarist David Gilmour'un katılımında etken unsur oldu. İlerleyen süreçte performans kaybına uğrayan Syd Barrett üye pozisyonundan ayrılarak, grup için yalnızca yeni malzemeler üretmekle görevlendirildi. Ruhsal sağlığı iyice bozulan Barrett 1968'de gruptan tamamen ayrılmayı kabul etti. 1968'de yayınlanan ikinci albümleri "*A Saucerful of Secrets*", Syd Barrett'in gruba yaptığı son katkıları içeriyordu ve kısa sürede yaratıcı liderlik grubun basçısı ve solisti Roger Waters'a geçti (Mason'dan aktaran Patton, 2023).

Grupta Roger Waters etkisinin belirginleştiği yıllar

Bu liderlik değişimi Pink Floyd grubunun müziğinin hem tarzını etkileyen hem de şarkı sözlerinde daha eleştirel, politik ve kapitalizm karşıtı söylemlere yönelen bir tavır değişimine de yol açmıştır. Roger Waters'ın liderliğinde grup "*The Dark Side of the Moon (1973)*", "*Wish You Were Here (1975)*", "*Animals (1977)*", "*The Wall (1979*") ve "*The Final Cut (1983)*" gibi konsept albümlere imza attı. The Dark Side of the Moon albümü Billboard 200 listesinde 741 hafta

Pink Floyd'un Animals albümü, 23 Ocak 1977.

zirvede kalarak, tüm zamanların en uzun süre zirvede kalan albümü olarak tarihe geçti. Roger Waters'ın hem sound hem de sözler açısından grubun bu beş albümünde fark edilir bir şekilde ağırlığı söz konusuydu. 1980'lere doğru bu durum müzikal anlamda tartışmaları da beraberinde getirince, 1979'da Rick Wright 1985'te de Roger Waters gruptan ayrıldı. David Gilmour ve Nick Mason ise Pink Floyd'un isim hakkını alarak, yeni çalışmalara imza atmaya devam ettiler. İlerleyen yıllarda grubun üyeleri bazı etkinliklerde yeniden bir araya gelse de bu durum süreklilik kazanmadı. Kendisine Wish You Were Here albümünün adandığı Syd Barrett 2006 yılında, Rick Wright ise 2008 yılında hayatlarını kaybetti. Son Pink Floyd albümü "*The Endless River (2014)*" Roger Waters olmadan kaydedildi ve büyük ölçüde Rick Wright'in geçmişteki klavye performanslarının bulunduğu yayımlanmamış eski kayıtlardan oluştu (https://tr.wikipedia.org/wiki/Pink_Floyd).

Animals albümünün yayınlandığı 1977 yılına gelindiğinde Roger Waters diğer grup arkadaşlarıyla birlikte dört yıl gibi kısa bir sürede rock yıldızı olma yolunda hızlı bir yükseliş yaşamıştı. Bir zamanlar Londra'nın yeraltı gece kulüplerinde küçük konserler veren grup, artık stadyumları dolduruyor ve kendine özgü rock tarzı ve karmaşık piroteknikleriyle yüz binlerce hayranının gözlerini kamaştırıyordu. Oldukça başarılı olan önceki iki albüm, The Dark Side of the Moon ve Wish You Were Here'dan sonra Pink Floyd'un progresif müzik tarzını merak eden hayranlar, son iki albüme nüfuz eden genelleştirilmiş yabancılaşma, baskı ve deliliğin anlamı gibi temalar yerine, Roger Waters'ın öfke dolu izlerini taşıyan bir albümle karşılaştılar (Macko, 2021).

Animals albümünde Roger Waters hem öfkeli hem de memnuniyetsizliğini gizleyemeyen bir tutum içindeydi. Nima Aminian bu öfkenin en önemli sebebini İngiltere'nin 1970'lerin sonlarında gelişen sosyoekono-

mik ve politik sorunlarıyla ilişkilendirmekte ve Pink Floyd'un son derece alaycı 10. stüdyo albümü Animals'ın ortaya çıkmasının dinamiklerini bu sosyoekonomik koşullarda aramaktadır (Aminian, 2015). Bu doğrultuda albüme politik karakterini verecek en önemli esin kaynaklarından biri de George Orwell'in ironik ve alegorik romanı "*Hayvan Çiftliği*" olacaktır (Wardle, 2021).

2. İngiltere'de 1970'lerin sosyoekonomik krizi ve George Orwell'in Hayvan Çiftliği

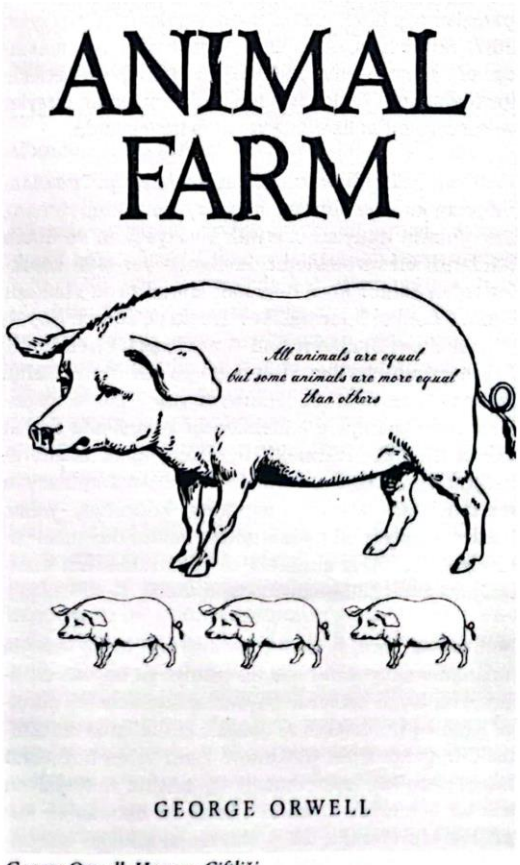
1970'lerin sosyoekonomik ve politik krizleri

1970'li yıllar İngiltere için hoş olmayan ve sıklıkla kayıp on yıl olarak anılan bir dönemi içermektedir. Ülkede işsizlik, stagflasyon, 1974'te enerjinin karneye bağlanması, IMF (Uluslararası Para Fonu) ve Ortak Pazar'a verilen imtiyazlar gibi ele alınması gereken birçok sosyoekonomik sorun söz konusuydu. Bu dönemde Pink Floyd, İngiltere'deki sosyoekonomik ve politik durumu eleştiren ve hızla yükselen Punk akımının önde gelen grupları kabul edilen the Damned ve the Clash gibi isimlerle birlikte tepkisel duruşunu artırarak sürdürdü (Macko, 2021).

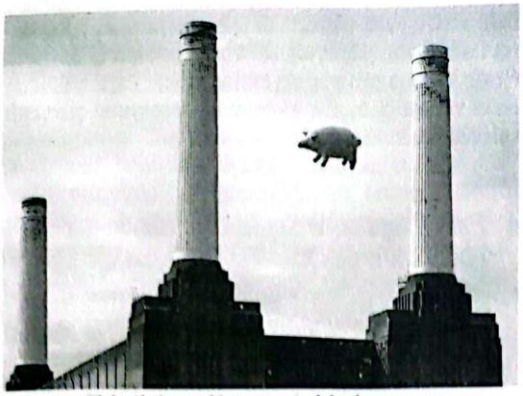
Birçok yazara göre İngiltere ekonomisinin 1970'lerde yaşadığı sıkıntıların nedeni ne refah devletinde ne de düşük performans gösteren özel sektörü ucuz teşviklerle destekleyen millî endüstrilerdedir. Bu sıkıntılar aslında İngiliz kapitalizminin başarısızlıklarını yansıtmaktadır. 1945'ten 1970'li yıllara gelindiğinde Fransa, İtalya ve Almanya gibi Avrupa ülkeleri ile Japonya, verimlilik ve ekonomik büyüme açısından İngiltere'yi geride bırakmıştır. Bunun nedeni, ilgili ülkelerin kendi endüstrilerine yaptıkları sürekli ve hükümet tarafından planlanan ve desteklenen yatırımlardır. İngiltere finans kurumları bu dönemde kısa vadeli kârlar peşinde koşup, deniz aşırı pazarlara sermaye transferini öncelerken, İşçi Partisi'nin 1970'lerdeki ulusal girişim kurulu, planlama anlaşmaları ve hedeflenen bölgesel yatırım yoluyla daha fazla stratejik yönlendirme ve yatırım sağlamayı amaçlayan sanayi stratejisine Muhafazakâr Parti karşı çıkmıştır. İngiltere'de enflasyon 1972 ile 1976 yılları arasında önemli ölçüde yükselmiş, ardından tekrar düşmeye başlamıştır. Bu yükselişin temelinde esas olarak Muhafazakâr Parti hükümetinin İngiltere Merkez Bankası'nın rekabet ve kredi kontrol kurallarını gevşetmesi yatmaktadır. Bu kontroller olmadan, bankalar devasa kredileri desteklemek için "rezerv varlıklarını" genişletmiş ve bu da enflasyona ve kredi patlamasına yol açmıştır. Hükümet buna karşı koymak için faiz oranlarını yükseltmeyi reddetmiş ve hükümetin sonuna doğru enflasyon oranı hızla artmaya başlamıştır. Enflasyon 1973'te yüzde 10,2'den 1975'te yüzde 24,6'ya kadar yükselmiştir. Muhafazakâr Parti bu dönemde finans sistemini kontrol edecek düzenleyici kurulları işletmek yerine, enflasyonun sebebini sendikaların hayat pahalılığındaki artışa ayak uydurmak için oluşturulan yıllık ücret taleplerine bağlamış, 1970'lerin ortasında Edwarth Heath başbakanlığındaki Muhafazakâr Parti hükümetinin yönettiği İngiliz ekonomisi resesyona girmiştir (Medhurst, 2023).

> Pink Floyd'un Animals albümünde her ne kadar George Orwell'in "Hayvan Çiftliği" eserinden esinlenilmişse de albümde Orwell'in anti-Stalinist vizyonu tersine çevrilerek; kapitalizmin kontrolü altındaki korkunç derecede parçalanmış bir toplum tasviri yapılmaktadır.

Sonuç olarak 1970'lerde Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında birçoğundan daha düşük bir büyüme kaydeden İngiltere ekonomisi, resesyondan sonra bile yükselen işsizlik ve iki haneli enflasyonla çalkalanmıştır. 1976'da IMF'den kredi başvurusunda bulunan hükümet, bu kredinin koşulu olarak kamu harcamalarını ve ekonomide başlatılan reformları azaltmak zorunda kalmıştır. 1970'li yıllarda "*Hoşnutsuzluk Kışı*" olarak anılan ve yaklaşık 30 milyon çalışma günü boyunca grev yapılan bir dönem yaşanan İngiltere'de (BBC News Türkçe, 2022), Margaret Thatcher liderliğinde Muhafazakâr Parti'nin 1979'da tekrar hükümete gelmesiyle neoliberal eko-

George Orwell, Hayvan Çiftliği.

Battersea Elektrik Santrali'nin üzerindeki domuz.

nomi dönemi başlatılmıştır. 1980'lerle birlikte devletin birçok sanayi tesisi ve kamu hizmeti veren kuruluşları özelleştirilmiş, vergi indirimlerine gidilmiş, bazı önemli sendikal reformlar kabul edilerek, piyasalar deregüle edilmiştir (https://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fik_Krall%C4%B1k_ekonomisi).

George Orwell'in Hayvan Çiftliği

Pink Floyd'un Animals albümünde her ne kadar George Orwell'in "*Hayvan Çiftliği*" eserinden esinlenilmişse de albümde Orwell'in anti-Stalinist vizyonu tersine çevrilerek; kapitalizmin kontrolü altındaki korkunç derecede parçalanmış bir toplum tasviri yapılmaktadır (Taylor, 2017). Bu tasvirin, albümün ana temasını oluşturmasında rol oynayan temel motivasyon kaynağı ise genelde kapitalizminin özelde ise İngiliz ekonomisinin bireyler ve sosyal sınıflar üzerinde yarattığı travmalardır.

1945 yılında İngiliz yazar ve gazeteci George Orwell tarafından kaleme alınmış olan Hayvan Çiftliği romanı, hayvanların dünyası üzerinden sosyalizmi ve Stalin iktidarını eleştirmektedir. Romanda yer alan karakterlerden domuz Koca Reis Karl Marks ya da Vladimir Lenin'i, domuz Snowball Lev Troçki'yi, domuz Napolyon ise Josef Stalin'i temsil etmektedir (Orwell, 2021). Fabl tarzında yazılan bu roman, politik ironi niteliği taşımakta ve totaliter rejimlerin yükselişi ve insanların nasıl manipüle edilebileceği konusunda dikkat çekici mesajlar içermektedir. Güce tapan liderlerin halkını kandırmak için kullandıkları manipülasyon tekniklerinin işlendiği romanda; korkutma, yalan, baskı ve sansür gibi yöntemlerle halkın düşüncelerinin kontrol altına alınması ve özgürlüklerinin kısıtlanması konu edilmektedir (Ilgın, 2023).

Romandaki hikâye çiftlik hayvanlarının bakış açısıyla anlatılmaktadır. Jones adlı bir çiftçiye ait hayvan çiftliğinde başlayan hikâyede hayvanlar örgütlenerek çiftçiye karşı isyan etmekte ve Jones'u çiftlikten kovmaktadır. Çiftliği kendileri yönetmeye karar veren hayvanlar kolektifleşirken, isyan ihanete uğramakta ve Napolyon adlı bir domuzun yönetimi altında bir diktatörlük kurulmaktadır (Wardle, 2021). Hayvanlar çiftliğin kontrolünü ele geçirdikten kısa bir süre sonra artık toplum üç farklı gruba ayrılmıştır. Tüm hayvanların mükemmel bir uyum içinde yaşaması gerekirken, sonunda domuzlar çiftliğin hâkimi haline gelmektedir. İdeal toplum yavaş yavaş orijinal sömürü düzenine geri dönerken; köpekler domuzların kararlarını uygulamak için görevlendirilen koruyucular, geri kalan hayvanlar ise sistemin ezilen kurbanlarına dönüşmüştür (Macko, 2021). Genelde 1917 Rus Devrimi'nin, özelde ise Stalin rejiminin eleştirisi olarak ortaya konan alegorinin temelini oluşturan hayvanlar topluluğu, sonunda hayvan türüne bağlı olarak hiyerarşik bir "*sosyal sınıf toplumu*" halinde kategorize edilmiştir (Wardle, 2021).

3. Animals albümünün müzikal içeriği ve politik ekonomi mesajları

Dönemin birçok rock müzisyeni gibi Roger Waters da otorite ve açgözlülükle ilgili olan her şeye karşı keskin bir küçümsemeyle bakmaktaydı. Ona göre İngiltere giderek daha otoriter ve materyalist hale gelmekte; ülke kapitalizmin en çirkin ahlaksızlıklarıyla tüketilmekteydi. Daha da kötüsü Roger Waters, ortaya çıkan bu kültüre katkıda bulunduklarını düşünüyordu. Nihayetinde Pink Floyd 1970'lerin ticari açıdan en başarılı gruplarından biriydi ve bu sistemden hem besleniyor hem de sisteme hizmet ediyordu. Böylece Roger Waters acısını ve suçluluğunu bir araya getirerek kavramsal bir şaheser yarattı (Aminian, 2015).

Roger Waters, George Orwell'in önermesini ve alegorisini İngiltere'nin geç dönem kapitalizmini eleştirmek için kullanırken aslında Stalinist diktatörlük ve onun rejimi altındaki yaşamla günümüz Batı ülkelerindeki yoksulluk ve oligarşik yönetimi benzeştiriyordu. Onun düşünce dizgesinde ister hükümetler ister kapitalist şirketler olsun, her ikisi de insanların büyük çoğunluğunun kendi işlerinde söz sahibi olamadığı, anti-demokratik bir toplum biçimini temsil ediyordu (Wardle, 2021). "*Roger Waters and Pink Floyd: The Concept Albums*" kitabının yazarı Phil Rose, albümün öncelikli amacının teknokratik kapitalist ilişkilerin insan doğası üzerindeki etkileri ve demokratik olmayan güç yapısının insanlar arasında yarattığı belirgin bölünmeleri ortaya koymak olduğuna vurgu yapmaktaydı. Albüm videosunda egemen domuzlar, işbirlikçi köpek sınıfı ve itaatkâr koyun sürüleri gösteriliyor; Battersea Elektrik Santrali'nin bacalarını arka planında uçan domuz, Pink Floyd'un politikasını mükemmel bir simgesi haline geliyordu (Rose, 2015'te aktaran Datta, 2020).

Animals albümünün müzikal malzemelerinin çoğ Roger Waters'ın daha önce yazdığı şarkılar biçimind zaten mevcuttu. Örneğin, Dogs, Wish You Were Her albümünden önce 1974'teki İngiltere turnesinde "*Go ta be Crazy*" adlı şarkı olarak çalınmıştı. Sheep şarkı sının ana unsurları yine aynı turnede çalınan "*Ravin and Drolling*" ile seyirci karşısına çıkmıştı. Animals albümün bu turnedeki öncülleri ve grubun müziğinin giderek sertleşmesi seyirciler tarafından olumlu kar şılanmıştı. Kaydın sonuna doğru Roger Waters hem

albümün genel havasına daha iyi bir dinamik kazandırmak hem de olayın hayvansal yönünü geliştirmek amacıyla, açılış ve kapanış bölümlerine konmak üzere "*Pigs on the Wing*" isimli iki parça yarattı. David Gilmour ile yazılan ve daha uzun bir nitelik taşıyan "*Dogs*" ise tek parça olarak bırakıldı (Mason, 2005: 223-225). Nick Mason'un 2005'te yayımlanan "*Inside Out: A Personal History of Pink Floyd*" isimli kitabında Mason grubun müziğinde yaşanan bu sertleşmeyi dönemin Punk akımına bağlamaktaydı:

"*Böylesi daha sert bir yaklaşım Led Zeppelin, Emerson, Lake and Palmer ve bizim gibi gruplara yöneltilen 'dinozor rock' suçlamalarına bir tepki niteliği de taşıyor olabilirdi. Hepimiz Punk'ın gelişinin farkındaydık, müziğini dinlemeyenler bile Sex Pistols'un medyanın ilgi odağı haline getiren patlamasını fark etmemiş olamazdı*" (Mason, 2005: 225).

> Albüm videosunda egemen domuzlar, işbirlikçi köpek sınıfı ve itaatkâr koyun sürüleri gösteriliyor; Battersea Elektrik Santrali'nin bacalarının arka planında uçan domuz, Pink Floyd'un politikasının mükemmel bir simgesi haline geliyordu

1970'lerin İngiltere'sindeki politik ve sosyoekonomik çalkantılar Punk akımını beslerken, Pink Floyd da bu sert akımın etkisinden nasibini alıyordu. Albüm her ne kadar Roger Waters'ın yaratıcılığının bir ürünüyse de Pink Floyd'un diğer üç üyesinin yeteneği ve vizyonu olmasa bu denli etki bırakmazdı. David Gilmour Pink Floyd albümlerindeki belki de en etkileyici ve yaratıcı gitar performansını sunmakta, Rick Wright ise klavyedeki tekniğiyle ses sınırlarını zorlamaktaydı.

Şarkıların temaları ve politik ekonomi mesajları

Albüm beş şarkıya bölünmüş ve Hayvan Çiftliği'nden esinlenerek üç sınıf hayvan sunmaktadır: "*Domuzlar, köpekler ve koyunlar*". Genel anlamda domuzlar, tıpkı Hayvan Çiftliği'ndeki gibi egemen sınıftır. Köpekler, iş dünyasında ilerlemeye çalışan iş adamlarının doymak bilmeyen açgözlü doğalarının üzücü bir anlatımıdır. Koyunlar ise çoğu zaman ezildiklerinin farkında bile olmayan ve *sürekli kendilerini memnun olduklarına inandırmaya çalışan* itaatkâr sınıfı (işçi sınıfı) temsil etmektedir (Rose, 1995).

Albümün ilk şarkısı "Uçan Domuzlar Bölüm I"

Albümün ilk şarkısında dünyanın büyük ölçüde yabancılaştığı, herkesin sadece kendi başının çaresine bakmakta olduğu ve insanlar arasında hiçbir insani bağın kalmadığı anlatılmaktadır. Albümde genelde elektronik ağırlıklı müzik kullanılmasına karşın burada tek bir gitar eşliğinde şarkının icra edilmesi, Roger Waters'ın bir günah çıkarma durumuna atıf yapmakta, bu durum büyük ihtimalle kendisini tasvir ettiği anlamına gelmektedir. 1970'lerde *sen* ve *ben* olarak işaret edilen sıradan insanların birbirlerine karşı ilgisiz yaşamaları; uyuşuk hayatlarını can sıkıntısı ve acı içinde geçirmelerine sebep olmaktadır. Şarkıda yaşadıkları mutsuzluğun kaynağı olarak domuzları suçlayan sıradan insanların, aslında sorunun *kendileri olduğu* gerçeğini görmediklerine vurgu yapılmaktadır (Macko, 2021):

Pink Floyd'un en sıra dışı performanslardan biri. Roger, David ve Richard bir köpek ile sahnede.

"*Bana ne olduğunu umursamazsan ve ben de umursamazsam seni,*

Zikzaklar çizerek yol alırız sıkıntı ve acının içinden,

Ara sıra bakarak yağmurun altından.

Hangi aşağılığın suçlanacağını merak ederek,

Ve uçan domuzları izleyerek"

Albümün ikinci şarkısı "Köpekler"

Köpeklerin sosyal grubu iki farklı köpek türüyle temsil edilir. David Gilmour tarafından seslendirilen *birinci tür köpek*, yukarıda belirtilen tanıma uyan köpektir. Roger Waters'a göre bunlar rekabetçi bir toplumu teşvik eden kapitalizmin sesini simgelemektedir. Ancak Roger Waters'ın seslendirdiği *ikinci tür köpek*, kendi hayatının koşuşturmacası ve yaşadığı hayatın anlamsızlığının farkına varır. Köpekler maddi refah ve kendi çıkarları peşinde koşan, bunun için başkalarını aldatmaktan ve dolandırmaktan çekinmeyen iş adamlarını ya da burjuvazi sınıfını temsil etmektedir (Rose, 1995). İş dünyasında başarılı olma hırsıyla körleşerek insanlık duygusunu kaybeden iş adamları, sokaklarda gizlice dolaşan, kendilerini bir şekilde görünmez veya fark edilemez hale getiren ve ardından saldıran köpeklere benzetilmektedir. Bu davranış bazı yazarlarca Adam Smith'in piyasa ortamını "*görünmez el*" olarak gören ünlü metaforuna gönderme olarak da yorumlanmaktadır. Bir yandan şirketlerin ürünlerini giderek daha iyi hale getirmek için birbirleriyle rekabeti, diğer yandan tüketicilerin kendi faydalarını maksimize etme adına mükemmel ürüne ulaşma çabası gerçekte insanları birbirine düşman etmektedir (Macko, 2021).

Birinci Tür Köpek (David Gilmour'un seslendirdiği)

"Deli olmalısın ve gerçekten ihtiyacın olmalı.
Parmak uçlarında uyumalısın ve sokağa çıktığında
Gözlerin kapalıyken bile avını kolayca seçebilmelisin.
Ve sonra sessizce yaklaşarak, rüzgârla gözden kaybolarak,
Saldırmalısın doğru anda düşünmeksizin.
Ve bir süre sonra, tarzın için çalışabilirsin,
Mesela bir kulüp kravatı ve sıkı bir el sıkış,
Kendinden emin bir bakış ve sahte bir gülümseme.
Güvenmeli sana yalan söylediğin insanlar.
Böylece sırtlarını döndüklerinde,
Şansın olacak bıçağı saplamak için,
Bir gözünle omzunun üzerinden arkana bakmayı sürdürmelisin.
Biliyorsun yaşlandıkça gitgide daha da zorlaşacağını.
Ve nihayet her şeyini toparlayıp güneye uçacaksın,
Kafanı kuma gömeceksin,
İşte yaşlı ve kederli bir adam daha.
Yapayalnız ve kanserden ölmek üzere olan.
Ve kontrolünü kaybettiğinde, ne ektiysen onu biçeceksin.
Ve korkun büyüdükçe kirli kan pıhtılaşır ve taşa dönüşür.
Ve artık çok geçtir önceden atman gereken ağırlıklardan kurtulmak için.
Öyleyse iyi batışlar, düşerken yalnız başına,
Bir taşla batarken"

Nihayet bu köpekler bile yaşlanacak ve işlerini bırakıp başka yerlere taşınacaklardır. Güçlerini ve kontrollerini yitirdikçe geçmişte yaptıkları kötülüklerin korkusu ve vicdan azabıyla tek başına batacaklar; yaşlı ve kederli bir şekilde yapayalnız kanserden ölmeyi bekliyor olacaklardır.

Şarkının Roger Waters tarafından seslendirilen kısmında ise kafası iyice karışmış olan *ikinci tür köpek* dile gelmekte, içinde bulunduğu sistemin kendisini nasıl yoz bir burjuvaya dönüştürdüğünün farkına vararak; kendi hayatının muhasebesini yapıp, pişmanlığını dile getirmektedir. Ancak şarkının ilerleyen aşamalarında bu muhasebenin çok da uzun sürmediği anlaşılmaktadır. İçinde bulunduğu sosyal sınıfın bir davası olduğunu hatırlayan köpek, kendi ayakları üzerinde durmazsa labirentten çıkamayacağına kanaat getirerek, diğer kesimlerin ezilmesine dair çok da duyarlı olmaması gerektiğini kendine telkin etmeye başlamaktadır:

"Eğer durmazsam kendi ayaklarım üzerinde, nasıl bulurum çıkışı bu labirentten? Sağır, dilsiz ve kör davranmaya devam et. Herkes harcanabilir ve kimsenin gerçek bir dostu yok."

Böylelikle kendi sosyal sınıfında mevcudiyetini devam ettirmenin duvarlarını daha da kalınlaştırmaktadır.

İkinci Tür Köpek (Roger Waters'ın seslendirdiği)

"İtiraf etmeliyim ki kafam biraz karışık.
Bazen sanki kullanılıyormuşum gibi geliyor.
Uyanık kalıp, silkinmeliyim bu sinsi keyifsizlikten
Eğer durmazsam kendi ayaklarım üzerinde,
Nasıl bulurum çıkışı bu labirentten?
Sağır, dilsiz ve kör davranmaya devam et
Herkes harcanabilir ve kimsenin gerçek bir dostu yok
Ve yapılması gereken şeyin, kazananı dışlamak olduğunu sanıyorsun,
Ve her şey güneşin altında gerçekleşti,
Ve sen yürekten inanıyorsun herkesin katil olduğuna
Kim acılarla dolu bir evde doğdu,
Kim pervaneye tükürmemek için eğitildi
Kim ne yapacağını adama söyledi
Kim eğitimli personel tarafından incitildi
Kim tasma ve zincire bağlandı
Kimin sırtı sıvazlandı
Kimdi sürüsünden ayrılan,
Kimdi evde kendini yabancı gibi hisseden,
Kimdi sonunda çöken,
Kimdi telefonunun başında ölü bulunan,
Kimdi bir taşla aşağı sürüklenen"

Albümün üçüncü şarkısı "Domuzlar (Üç ayrı çeşidi)"

Albümde *Domuzlar* toplumsal hiyerarşinin en üstünde kapitalist sistemin egemen ve otoriter sınıfını temsil etmektedir. Burada üç ayrı domuz tipine seslenilmektedir. İlk mısradaki sözler, zenginlik ve refah içinde olduğu halde oburluklarını besleyen işleri denetlemek için baş-

Mary Whitehouse Avustralya'da.
Kaynak: Grahame Roderick Roberts/Fairfax Medyası, Getty Images.

larını domuz yemliğine sokmuş şirket hiyerarşisinin en tepesindeki domuzlara yöneliktir (Sapet, 2018):

"Büyük adam, domuz adam, ha ha ne maskarasın sen.

Seni kesesi dolgun kodaman, ha ha ne maskarasın sen.

Ve ne zaman elini kalbinin üzerine koyup yemin etsen

Neredeyse gülünç oluyorsun

Hemen hemen bir soytarısın

Başını domuz yemliğine sokmuş

'Eşelemeyi sürdürün' diyorsun

Şişman çenende domuz lekesi

Ne bulmayı umuyorsun?

Domuz ağılındayken

Neredeyse gülünç oluyorsun,

Fakat aslında ağlanacak haldesin sen"

> Üçüncü mısrada İngiliz egemen sınıfı ve otoritesinin figürlerine acımasız bir şekilde saldıran Roger Waters, kişisel olarak da muhafazakâr lider Mary Whitehouse'a doğrudan ismiyle seslenerek özel bir küçümseme göstermekte; ona "evcimen şehir faresi" olarak seslenmektedir.

İkinci mısra yaklaşmakta olan muhafazakâr hükümete ve özellikle de muhafazakâr politikacı Margaret Thatcher'a saldırının izlerini taşımaktadır. Şarkıda Thatcher halka kemer sıkmayı dayatarak insanların refahını önemsemeyen bir politikacı olarak betimlenmekte; duygusuz ve umursamaz neoliberal sosyal politikalarına atıfta bulunulmaktadır (Sapet, 2018):

"Otobüs durağı, fitneci, ha ha ne maskarasın sen,

Becerdin yaşlı kocakarıyı, ha ha ne maskarasın sen.

Kırık camların soğuk ışıklarını yayıyorsun

Neredeyse gülünç oluyorsun,

Gülesi geliyor insanın,

Çeliğin soğukluğundan hoşlanıyorsun,

İncir çekirdeğini bile doldurmaz söylediklerin,

Ve çok komiksin elinde tabancan ile.

Neredeyse gülünç oluyorsun,

Fakat aslında ağlanacak haldesin sen"

Üçüncü mısrada İngiliz egemen sınıfı ve otoritesinin figürlerine acımasız bir şekilde saldıran Roger Waters, kişisel olarak da muhafazakâr lider Mary Whitehouse'a doğrudan ismiyle seslenerek özel bir küçümseme göstermekte; ona "*evcimen şehir faresi*" olarak seslenmektedir (Aminian, 2015). Dönem içinde yaygın olan uyuşturucu ve cinsellik gibi konularda ahlakçı/muhafazakâr bir tutum sergileyen ve Pink Floyd'u uyuşturucu kullananlarla ilişkilendiren Whitehouse bu tutumuyla Roger Waters'ın hedefi olmuştur. Waters onu çok korkmuş bir kadın olarak tanımlarken; sapkınlık korkusunu, modernizmin kitleleri kasıp kavurma eğiliminde olan gelişen dünyanın bir tür paranoyası olarak nitelendirmektedir (Maynard, 2022):

"Hey sen Whitehouse, ha ha ne maskarasın sen.

Seni gidi evcimen şehir faresi ha ha ne maskarasın sen.

Hislerimizi sokaktan uzak tutmaya çalışıyorsun,

Neredeyse gerçek bir zevk-ü sefasın sen

Hep gergin dudaklar ve korkak,

Kendini lekelenmiş mi hissediyorsun?

Set çekmelisin zararlı gelgitlere,

Ve tümünü içinde saklamalısın,

Mary, neredeyse hastasın sen,

Mary, neredeyse hastasın sen,

Fakat aslında ağlanacak haldesin"

Albümün dördüncü şarkısı "Koyun"

Koyunlar domuzlar tarafından sömürülen, köpeklerin kendilerine yönelik tehdit ve saldırılarından şüphelenmeyen, her şeyden habersiz itaatkâr sürüyü yani *işçi sınıfını* temsil etmektedir (Rose, 1995). Şarkının girişinde, otlaklarda zararsız bir şekilde vakit geçiren, etrafta köpeklerin olabileceğinden habersiz barış içinde meleyen koyun sürüsüne vurgu yapılmaktadır. Bu vurgu aslında kapitalist piyasa ekonomisinde bireylerin her ne kadar piyasayı kontrol ediyormuş gibi görünse de temelde şirketler tarafından sömürüldüğü gerçeğinin üstünün örtülmesine gönderme olarak da kabul edilmektedir (Macko, 2021):

"Zararsızca vakit öldürüyorsun uzaklardaki çayırlarda

Yalnızca hayal meyal farkındasın havadaki belirgin huzursuzluğun

Dikkatli olsan iyi olur,

Etrafta köpekler olabilir.

Ürdün'e göz gezdirdim ve anladım ki,

Hiçbir şey göründüğü gibi değil"

"Eline ne geçiyor tehlike gerçek değilmiş gibi davranarak?

Takip ediyorsun uysal ve itaatkâr bir şekilde lideri.

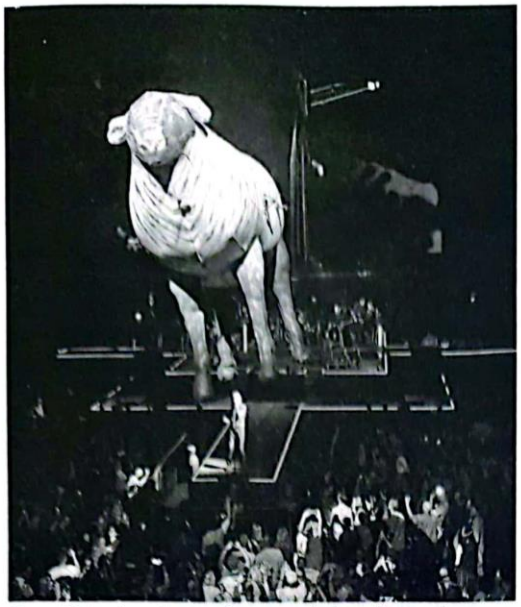
Çelik vadisine doğru iniyorsun işlek koridorlardan.

Bu ne sürpriz!

Gözlerinde ölümcül bir şok ifadesi.

Artık her şey gerçekten göründüğü gibi

Hayır, bu kötü bir rüya değil"

Roger Waters'ın sahne performansında havada uçan koyun.

Şarkının ilerleyen bölümünde İncil'in 23. İlahisinin parodisi duyulmakta, 23. Mezmur hicvedilerek; parodi aracılığıyla koyunlara isyan edilmesi emredilmektedir. Burada koyunları uyanmaya ve isyan etmeye yönelik kışkırtan *ikinci tür köpektir.* Ancak güçlü domuzların düzeninde bu çılgınca isyan kısa sürmekte; domuzlar sürüden çıkan koyunları manipüle ederek, tekrar kontrol altına almayı başarmaktadır. Şarkının sonunda koyunların meleme sesi yeniden duyulmakta; bu da hiçbir şeyin değişmediğini ve domuzların hegemonyasının sarsılmadığı anlamına gelmektedir (Wardle, 2021):

"Rab benim çobanımdır; eksiğim olmaz.

Beni yemyeşil çayırlarda yatırır; sakin suların kıyısına götürür.

Bıçağıyla ruhumu tazeler

Yüksek yerlerdeki çengellere asar beni

Kuzu pirzola yapar beni

Şüphesiz onun büyük gücü ve büyük açlığı vardır

Günü geldiğinde biz sevgili kulları

Sessiz fikirlerimiz ve inancımızla

Karate ustası olacağız

Yükselip, hergelelerin analarını ağlatacağız"

"Meleyip dururken bir çığlık atarak ensesine çöktüm

Dalga dalga gelen çılgın intikamcılar karanlıktan neşeyle rüyalara daldınız.

Haberleri duydun mu?

Köpekler öldü!

İyisi mi siz evde kalın ve size söyleneni yapın.

Uzun yaşamak istiyorsanız yolumuzdan çekilin"

Şarkıda her ne kadar köpek sürüyü uyandırmaya çalışıyorsa da domuzlar tarafından manipüle edilen ve konfor alanına yani sürüye tekrar dâhil olan koyunlar, kapitalist sömürü sisteminin güçlü kalmasının temel unsuru olarak öne çıkarılmaktadır. Böylelikle *itaatkâr geniş halk kitlelerinin ve işçi sınıfının duyarsızlığına ve tepkisizliğine* eleştiri yapılmaktadır.

Albümün beşinci şarkısı "Uçan Domuzlar (Bölüm II)"

Albüm boyunca toplumsal sınıfların yozlaşmış güç ilişkilerine değinilse de son şarkıda Roger Waters *ikinci tür köpeğin* ağzından kapitalist toplumun dayattığı koşulların çok da değiştirilmesinin mümkün olmadığına; insanların yalnız hissetmeme adına karşılıklı anlayış içinde yaşamaya çalışmalarının yegâne çözüm olduğuna vurgu yapmaktadır. Toplumdan kendini izole etmiş insanlık dışı domuz ve köpeklerin aksine insanların geri kalanının *uçan domuzlardan* korunmak için bir barınak yapabileceğine ve böylece ilk şarkıda bahsedilen sıkıntı ve acıdan kurtulabileceklerine dikkat çekilmektedir (Rose, 1995 ve Macko, 2021):

"Biliyorsun ki sana ne olduğunu umursuyorum,

Ve biliyorum ki sen de beni umursuyorsun,

Bu nedenle yalnız hissetmiyorum kendimi,

Ve hissetmiyorum taşın ağırlığını,

Artık güvenli bir yer buldum

Gömmek için kemiğimi,

Ve herhangi bir ahmak bilir ki köpeğin bir yuvaya ihtiyacı vardır,

Korunabilmek için uçan domuzlardan"

Albümün son bölümündeki bu sözleri, sistemin gücünü bir şekilde kabulleniş ve ürettiği sorunlara karşı bir çözüm biçimi olarak görmek mümkünse de köpeklerin ve domuzların gelişmesine izin veren özelde işçi sınıfı genelde ise halkın kayıtsızlığına dair bir kınama, İngiliz toplumuna yönelik bir eleştiri olarak da yorumlamak mümkündür.

'Sonsuz nehir, her zaman ve daima'

Ona gönül verenler açısından Pink Floyd, eşi benzeri olmayan, muhtemelen birkaç yüzyıl sonra da eşi benzeri olmayacak, zamanlar üstü efsanevi bir rock grubudur. Hayatının herhangi bir döneminde ruhuna bir kez dokunmuş ve zihninde derin izler bırakmış kelimenin tam anlamıyla, *bilinci onunla yaralanmış* bir kişide Pink Floyd müziğinin yarattığı hissiyatı kelimelere dökmek için ne kavramlar ne de metaforlar yeterli olacaktır. Grubun her albümü ayrı bir varoluş hikâyesi, ayrı bir müzikal lezzet panayırıdır. Bu albümlerden birini seçip, politik ekonomi perspektifinden onu çözümlemeye çalışmak, bunu yaparken de akade-

Sahne performansı esnasında havada uçan domuz.

mik yazım formatına uygun bir düzen içinde meseleyi ortaya koymak, aslında Pink Floyd'un kalıplara sığmayan sonsuz perspektifine çok ters bir tutum olarak yorumlanabilir. Hiç kuşkusuz yazar da bu çelişkinin farkındadır. O nedenle en azından sonuç bölümünde klasik bir akademik yazının sonuç formatının dışına çıkılmıştır. Roger Waters'ın grubu erken terk edişi, Syd Barrett ve Rick Wright'ın ise ölümleriyle birlikte David Gilmour, Pink Floyd'un müzikal serüvenine *"Endless River (2014)"* albümüyle son noktayı koymuştur. Rick Wright'a ithaf edilen *"Anısına"* isimli Türkçe bir parçayla bu vedayı yapan Gilmour, BBC'ye verdiği bir röportajda İsrailli sanatçı Gilad Atzmon'un saksafon ve klarneti çalış tarzıyla şarkının daha bir Orta Doğu havasına büründüğünü, bu yüzden Türkçe'de ağıtlara baktığını ve bir şekilde *Anısına* ismine denk geldiğini ifade etmektedir (www.pinkfloydturk.net).

"İnsanları dinlediği müziğe göre değerlendirmek ayrımcılık sayılır mı? Ayrımcılık yapmak pahasına da olsa şu cümleyi kurabilirim: Hayatımda hiç Pink Floyd dinleyen kötü bir insana rastlamadım (...) Ne olursa olsun, birkaç deli adamın ruhunu üflediği bu grup insanları hep etkilemeye devam edecek. 'Endless River' da bu ruhun son ürünü olacak. Milyonların kalbinde yer edinecek. Şarkıda geçtiği gibi, 'Sonsuz nehir, her zaman ve daima' (Aytulu, 2014).

Kaynaklar

Aminian, N. (2015), "Pink Floyd's Animals Lends Profound Perspective on Politics", https://dailytrojan.com/2015/10/02/pink-floyds-animals-lends-profound-perspective-on-politics/ Ekim 2015, Erişim Tarihi: 22.02.2024

Aytulu, G. (2014), "Pink Floyd'un Türkçe Vedası", 11.11.2014, https://www.hurriyet.com.tr/kelebek/keyif/pink-floyd-un-turkce-vedasi-27497812, Erişim Tarihi: 21.03.2024

BBC News Türkçe. (2022), "1970'ler tekrarlanıyor mu?", https://www.bbc.com/turkce/articles/c3g112g8n9go, 27.07.2022, Erişim Tarihi: 13.03.2024

Conor M. (2022). "How Pink Floyd's Animals Album Reflects Themes of George Orwell's Animal Farm", 01.10, 2022, https://www.conor-maynard.com/how-pink-floyds-animals-album-reflects-themes-of-george-orwells-animal-farm, Erişim Tarihi: 17.03.2024

Datta, S. (2020), "Pink Floyd and Their Politics", *Medium*, 09.06.2020, https://medium.com/the-analyst-centre/pink-floyd-and-their-politics-92cc10e9f8cb, Erişim Tarihi: 17.01.2024

Ilgın S. (2023), "Hayvan Çiftliği: Özeti ve Konusu", https://istanbulbogazicienstitu.com/kitap-ozetleri/hayvan-ciftligi, 22.05.2023, Erişim Tarihi: 15. 03.2024

Macko, V. (2021), *Social issues in the Works of Pink Floyd*, Bachelor's thesis, Masaryk University, Bruno 2021

Madeleine T. (2017), "Why Animals is Pink Floyd's Best albüm", https://www.oxfordstudent.com/2017/01/31/why/#google_vignette, 31st Jan. 2017, Erişim Tarihi: 18. 03.2024

Mason, N. (2005), *Inside Out: A Personal History of Pink Floyd*, Chronicle Books LLC, San Francisco, California,

Medhurst, J. (2023), "The myth of the 1970s", https://www.redpepper.org.uk/political-parties-and-ideologies/history/the-myth-of-the-1970s, 23.10. 2023, Erişim Tarihi: 13.03.2024

Orwell, G. (2021), *Hayvan Çiftliği*, Çev: Ayşegül Ç. Oruç, Venedik Yayınları, Ankara.

Patton, A. (2023), "The Origin Story of Pink Floyd", https://americansongwriter.com/the-origin-story-of-pink-floyd, 18.04.2023, Erişim Tarihi: 12.02.2024

Pinkfloyd.com. (2024), https://www.pinkfloyd.com/history/biography.php, Erişim Tarihi, 08.01.2024

Pinkfloydturk.net. (2007), https://pinkfloydturk.wordpress.com/2007/10/20/animals-turkce-ceviri/, Erişim Tarihi: 23.01.2024

Pinkfloydturk.net. (2014), https://pinkfloydturk.wordpress.com/2014/10/31/iste-turk-ezgili-pink-floyd-sarkisi-anisina/, Erişim Tarihi: 21.03.2024

Rose, P. (1995), "Which One's Pink? – Towards an Analysis of the Concept Albums of Roger Waters and Pink Floyd", Master's thesis, McMaster University, Hamilton, https://macsphere.mcmaster.ca/bitstream/11375/11030/1/fulltext.pdf, Erişim Tarihi: 10.02.2024

Rose, P. (1995), *Roger Waters and Pink Floyd: The Concept Albums*, The Fairleigh Dickinson University Press Series in Communication Studies,

Sapet, B. (2015), "Pink Floyd's Animals Reflects a Society Hurtling Toward Dystopia", 18.10.2018, https://blogs.bsu.edu/dlr/2018/10/18/pink-floyds-animals-reflects-a-society-hurdling-toward-dystopia/ Erişim Tarihi: 14.03.2024

Tr.wikipedia.org. (2024), https://tr.wikipedia.org/wiki/Pink_Floyd, Erişim Tarihi, 18. 02.2024

Tr.wikipedia.org. (2024), https://tr.wikipedia.org/wiki/Birle%C5%9Fik_Krall%C4%B1k_ekonomisi, Erişim Tarihi: 13.03.2024

Wardle, D. (2021), "How George Orwell inspired one of Pink Floyd's Greatest Albums", https://faroutmagazine.co.uk/pink-floyd-george-orwell-animals/ 12.02.2021, Erişim Tarihi: 7.03.2024